

Belangrijke achtergrondinformatie op het onderwerp primaire grondstoffenwinning

Cascade is de branchevereniging van oppervlakedelfstoffenwinners. De leden van Cascade vertegenwoordigen ongeveer 90% van de Nederlandse productie van oppervlakedelfstoffen (zoals zand, grind en klei). Deze grondstoffen zijn onmisbaar voor de realisatie van de bouwopgave in Nederland. Met de projecten wordt tevens bijgedragen aan belangrijke maatschappelijke doelen als (rivier)waterveiligheid, natuurontwikkeling, het behoud van biodiversiteit, wateropslag, recreatie en de energietransitie.

Primaire grondstoffen onmisbaar voor leefbaarheid van Nederland

Nederland staat voor een grote bouwopgave: tot 2030 moeten maar liefst 1 miljoen huizen worden bijgebouwd. Dit moet duurzaam en verantwoord gebeuren, onder meer door bouwgrondstoffen die voortkomen uit sloop zoveel mogelijk te hergebruiken. Gezien de grote vraag naar grondstoffen blijft men, zelfs met 100% hergebruik van vrijkomend materiaal, echter voor het overgrote deel van de behoefte aangewezen op primaire bouwgrondstoffen zoals zand en grind. Overigens is het hergebruikpercentage momenteel in Nederland al bijna 100%.

Het is daarom van belang dat de vergunningverlening voor nieuwe winningsprojecten weer op gang komt. Dit geldt ook specifiek voor de provincie Limburg, aangezien hier in de komende jaren meerdere projecten eindigen. Indien er geen nieuwe vergunningen bij komen zal dit leiden tot een grondstoffentekort in Nederland. Door onrealistische beelden van hoeveelheden gerecyclede grondstoffen die vrijkomen bij sloop en de behoefte aan grondstoffen, gaan we op korte termijn oplopen tegen een bouwgrondstoffentekort (zie de linker grafiek op pagina 2).

Huidige vergunningverleningssituatie

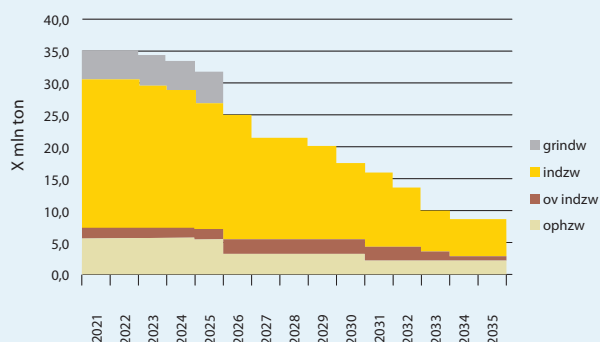
Momenteel is op jaarbasis zo'n 15 miljoen m³ beton, waarvoor zand en grind cruciale grondstoffen zijn, nodig om alleen al woningen te bouwen in Nederland. De bouw van ziekenhuizen, kantoren en grondstoffen nodig voor de infrastructuur en energietransitie komen hier nog bij.. De provincie Limburg is in Nederland de belangrijkste producent van grind, vrijwel alleen hier komt grind geologisch in de bodem voor. Nederland is niet zelfvoorzienend. Het overige grind wordt, voor zolang dat nog kan, geïmporteerd uit omliggende landen als Duitsland en België. Het verkrijgen van vergunningen op locaties waar grondstoffen met name in de grond aanwezig zijn blijkt echter steeds lastiger. Daar zijn meerdere redenen voor:

- De taakstellende rol van het Rijk is in 2000 vervallen, sindsdien zijn provincies het bevoegd gezag. Ook is door het Rijk de monitoring van de productie van grondstoffen losgelaten (2016). Er is geen overzicht meer bij de overheid van productie van grondstoffen en de behoefte aan grondstoffen voor de bouw en infra.
- Er lijkt bij overheden een beeld te zijn ontstaan dat in een "circulaire bouweconomie" geen primaire grondstoffen nodig zijn. Men verengt dit al snel tot "alleen nog bouwen met secundair materiaal". Echter, we weten uit studies dat daarvan veel te weinig beschikbaar is met oog op de bouwopgave (zie de rechter grafiek op pagina 2).
- Primaire grondstoffen zijn juist circulair. Geen product is zo circulair als zand en grind, mits het niet gemengd wordt met bodemvreemde stoffen. Zand en grind kun je oneindig hergebruiken.
- Oppervlakedelfstoffenwinners kloppen steeds vaker tevergeefs aan bij omwonenden en gemeentebesturen, daar treedt het NIMBY-effect sterk op. Dit in combinatie met het feit dat de urgentie en het belang van winning voor de bouw niet gevoeld wordt/niet bekend is. Zonder draagvlak bij omwonenden/gemeenten heeft het op dit moment eigenlijk geen zin een project bij een provincie in te dienen.

Uit onderzoek blijkt dat wanneer de stagnatie in de vergunningverlening doorzet, de huidige grind- en industriezandproductie al binnen enkele jaren zwaar onder druk komt te staan (H2H Advies 2021). In Limburg eindigt in deze periode ook het project Grensmaas, waardoor vrijwel de gehele grindproductie in Nederland verdwijnt.

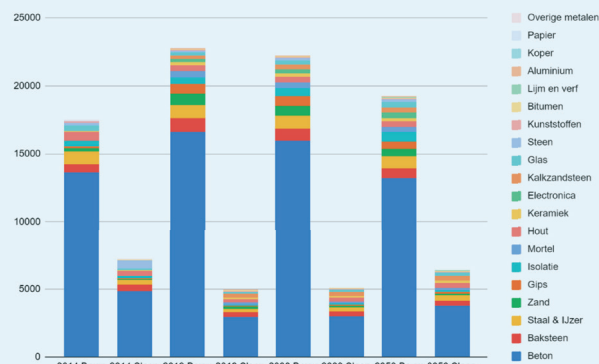
Figuur 1.1: afname wincapaciteit naar soort winlocatie (x mln ton/jaar)

Bron: Resterende mogelijkheden voor zand- en grindwinning op provinciale landlocaties
Een inventarisatie van de situatie per 1-1-2021. H2H advies, 7 september 2021.



Figuur 1.2: Vraag en aanbod van materialen in 2014, 2019, 2030, 2050, B&U, ktton

Bron: Metabolic, EIB



Hierna volgt een terugval in de productie van het grovere en vervolgens ook het fijnere zand. Vanzelfsprekend zet dit de woningbouwopgave, inclusief bijbehorende infrastructuur etc., nog meer onder druk, ook omdat het proces rond het verkrijgen van een nieuwe vergunning minstens 10 jaar in beslag neemt.

Beschikbaarheid van primaire en secundaire grondstoffen

In de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) en de Structuurvisie Ondergrond (STRONG) heeft de overheid in het verleden vastgesteld dat er voldoende ruimte moet zijn voor grondstoffenwinning.

Ook in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) wordt het belang van duurzame winning van bouwgrondstoffen als onderdeel van Nationaal Belang 13 benoemd. Door juist nu vergunningen te verlenen voor primaire grondstoffenwinning in Nederland, wordt voorkomen dat op een later moment een tekort aan bouwgrondstoffen ontstaat waardoor men uit het buitenland – voor zover mogelijk – moet gaan importeren. De milieufootprint van oppervlakedelfstoffen als zand en grind wordt met name bepaald door de transportafstanden.

Het Economisch Instituut voor de Bouw (EIB) en Metabolic berekenden in april 2022 dat er zowel nu als in 2050 een grote mismatch bestaat tussen de totale vraag naar bouwgrondstoffen en het aanbod van secundair materiaal (zie grafiek rechts). Bovendien zijn de gebouwen die nu gesloopt worden destijds niet gebouwd met het oog op hergebruik, waardoor er maar een beperkt deel (o.a. door vervuiling) hoogwaardig hergebruikt kan worden. In de praktijk houdt dit dus in dat het aanbod van vrijkomend materiaal heel beperkt aansluit bij de vraag naar bouwgrondstoffen. Hetzelfde beeld is recent ook geschetst door directeur Otto Friebel van de BRBS (Branchevereniging Recycling Breken en Sorteren) in een interview met de Cobouw (zie bijlage 1). Dit betekent dat ook de producenten van secundaire materialen deze ontwikkeling onderschrijven.

Dit houdt ook in dat Nederland de komende tientallen jaren voor een belangrijk deel aangewezen blijft op primaire grondstofwinning om de bouwopgave te realiseren. Het is daarom van groot belang dat de vergunningverlening voor nieuwe winningsprojecten en/of de uitbreiding van bestaande winningsprojecten weer op gang komt.

Duurzaamheid & circulariteit

Het importeren van grondstoffen uit het buitenland brengt door extra transport zeer hoge (milieu)kosten en een hogere CO₂-uitstoot met zich mee. Voor grondstoffen als zand en grind geldt dat transport veruit het grootste effect heeft op de milieukostenindicator (MKI) en de levenscyclusanalyse (LCA). Vanuit duurzaamheidsoogpunt is het daarom zaak transportafstanden te minimaliseren en moet er worden ingezet op lokale winning. Overigens zijn er in het buitenland eveneens tekorten op het gebied van zand en grind.

Lokale duurzame winning van primaire (schone) bouwgrondstoffen draagt daarnaast juist bij aan het behalen van de circulariteitsambities. Door aandacht te hebben voor een circulair ontwerp, waarbij enkel hoogwaardige schone grondstoffen worden toegepast, blijven de ketens schoon en zijn de grondstoffen in de toekomst steeds volledig opnieuw en hoogwaardig her te gebruiken.

Bijdragen aan maatschappelijke doelen/ambities

In Nederland geldt de voorwaarde dat primaire grondstoffenwinning tegelijkertijd een of meerdere andere maatschappelijke doelen dient. Oppervlaktedelfstoffenwinningsprojecten zijn hiermee vaak een belangrijke (financiële) motor voor gebiedsontwikkeling. Projecten dragen op een natuurlijke manier bij aan waterveiligheid, behoud en verhoging van de biodiversiteit, recreatiemogelijkheden, wateropslag en klimaatadaptatie. In Limburg zorgen de projecten er middels rivierverruiming bijvoorbeeld voor dat rivieren niet overstromen en water wordt opgevangen voor tijden van droogte. Hiermee dragen projecten bij aan een veilige en leefbare provincie. Dit staat natuurlijk naast de essentiële maatschappelijke bijdrage van bouwgrondstoffen aan de woningbouwopgave.

Vooruitzicht

Om vertraging/stagnatie van de bouw te voorkomen is het van groot belang dat er voldoende bouwgrondstoffen beschikbaar blijven. In Nederland zijn deze in grote mate lokaal beschikbaar en kunnen deze duurzaam worden gewonnen in combinatie met realisatie van andere belangrijke maatschappelijke doelen, overigens zonder dat dit maatschappelijk geld kost! Lokale alternatieven voor deze bouwgrondstoffen zijn niet in voldoende mate beschikbaar (secundair materiaal), moeten van zeer ver worden gehaald (inclusief milieubelastend transport en andere ongewenste effecten, denk aan granuliet) en hebben fors hogere kosten. Om niet tegen een tekort aan te lopen, en om niet afhankelijk te zijn van andere landen, is het zaak dat er voldoende ruimte is om deze grondstoffen in Nederland, en specifiek ook in Limburg, te winnen.